

Det ska vi fira! - svenska traditioner och högtider

Det tilltalande med traditioner och seder är att de alltid förändras. När de blir obrukbara glöms de bort, eller stöps om i nya former. Så är det i allra högsta grad med de svenska festsederna. De har ofta gamla rötter, vissa kan följas tillbaka till det hedniska Sverige. Många traditioner har kommit utifrån, från tyska handelsmän eller från den protestantiska kyrkan.

av Po Tidholm

Nyblivna studenter firar på traditionellt vis. Foto: Daniel Holking/www.imagebank.sweden.se

Årstiderna anger tonen

Somliga seder är så gamla att man glömt bort deras ursprung. Men man firar dem ändå, för att man alltid gjort det och för att man lärt sig tycka om dem. De har blivit en del av livscykeln, de rutar in livet, ger människan en tidsuppfattning och året en rytm.

I Sverige är många seder starkt knutna till naturens skiftningar. Svenskarna firar midsommar med en intensitet som bara ett folk som just genomlevt ännu en lång vinter kan göra. De tänder ljus vid advent och dyrkar en vitklädd Lucia med ljus i håret.

Svensk mat är ofta säsongsbetonad och har fått sin kryddning och tillagning av de lagringsbehov som fanns i det mer primitiva bondesamhället; som inlagd sill, rimmat eller rökt kött eller mjölkprodukter som ystats, kokats eller lagrats.

Flera av de svenska festsederna är knutna till bondeåret; till vårbruk, jakt- och fiskesäsonger och skördetid. Men, som sagt, deras ursprungliga betydelse kan i vår tid vara borta och ersatta av nya.

I Sverige har många traditioner en stark koppling till årstidernas växlingar. Foto: Anders Johansson/Ölands Turist

Huvudstupa in i en modern tid

När tillfället dök upp kastade sig svenskarna huvudstupa in i moderniteten. Landets avlägsna placering på kartan, dess märkliga förmåga att undvika krig, samt en rik tillgång på skog och malm, gjorde Sverige till ett både rikt och säreget land mätt med internationella mått.

Medan andra länder upplevde konflikter och klassklyftor härskade i Sverige samförståndet och framtidsoptimismen. Tron på det nya, på den generella väl-färden – det som i Sverige kom att kallas folkhemmet - och tillväxten, var stundtals så stark att historien glömdes bort.

Gamla traditioner och seder ansågs plötsligt obrukbara, de unga stängde öronen inför de äldres berättelser och såg sig inte om. Framtiden hägrade bortom horisonten, och det gällde att komma dit på kortast möjliga tid.

Decennierna efter andra världskriget expanderade det svenska samhället i rekordfart. Från att ha varit en agrar utkantsnation klättrade Sverige upp till förstaplatsen på tillväxtlistan. Nya samhällen byggdes, vägar breddades och drogs fram. Betonghusen sköt upp som svampar ur jorden.

Sverige vann ett välstånd men förlorade samtidigt kontakten med sin historia. Det har tagit tid för svenskarna att hitta en ny balans. I dagens Sverige lever det gamla och det nya sida vid sida, ibland som två parallella historier, ibland – men mindre ofta – som en sammantvinnad enhet. Det samma kan sägas gälla allt det som kommer utifrån; människor, trender och uttryck från andra kulturer och sfärer.

Internationella influenser

Invandringen har tillfört nya seder och traditioner som med tiden kommer att inlemmas i det som betraktas som svenskt.

På samma sätt tar de nya svenskarna upp landets gamla sedvänjor, och det är ofta barnen som introducerar dem i familjen. Daghemmen och skolorna har ett stort socialt inflytande. Det är – i bästa fall – en korsbefruktnings av kulturer.

Redan nu vet de flesta svenskar vad den muslimska fastemånaden Ramadan innebär. Flera nya traditioner har de senaste åren fått fäste i Sverige, framför allt genom medierna och genom

ett kommersiellt tryck. Alla hjärtans dag och Halloween – som bägge firas flitigt i USA – uppmärksammas nu också i Sverige, med vissa modifikationer.

Om några generationer kommer dessa seders ursprung kanske att vara bortglömda, för så fort en befolkning kan kanalisera något genom en sed är frågan var de kom ifrån ganska ointressant.

Den svenska tomten är tysk, men många svenskar tror på honom ändå. Lucia var ett sicilianskt helgon och Märten gås är uppkallad efter en frankisk biskop. Det förtar inte upplevelsen.

Vid midsommar vill svenskarna vara utomhus, oavsett väder. Foto: Peter Westrup/www.imagebank.sweden.se

Inomhus eller utomhus?

De flesta traditionella sederna firas i hemmet med familjen. Det enda riktiga undantaget är midsommaren då svensken, nästan oavsett väderlek, vill vara ute, träffa folk och möta sommaren. Så är också midsommaren en festlighet av hedniskt snitt.

Den Lutherska kyrkan var inte särskilt förtjust i kollektiva fester och processioner och Sveriges glest utspridda befolkning, kombinerad med det kalla klimatet, gjorde att firandet flyttade inomhus och blev en angelägenhet för familjen.

Men tiderna förändras. Den som besöker Sverige under vintern kan nog komma att uppfatta landets gator som öde, men den som kommer under sommarmånaderna får nog en annan bild. Mängder av festivaler och gatufester har etablerats runt om i landet där människor träffas för att lyssna på musik, äta och umgås.

Gamla stan i vinterskrud. Foto: R Ryan/Stockholm Visitors Boarde

På landsbygden arrangeras på sommaren en rad spelmansstämmor där den svenska folkmusiken står i fokus. Fiolen kom till Sverige på 1700-talet och blev snabbt allmogens musikinstrument.

Den inhemska folkmusiken, som ofta går i tretakt, framfördes av en ensam fiol till dans. Musikkulturen är fortfarande levande och stämmorna drar ofta stor publik.

Glöm inte att säga "tack"

Många passar också på att gifta sig på sommaren, när vädret tillåter färd till kyrkan i öppen hästdragen vagn eller en enkel ceremoni på en klippa i skärgården.

Kyrkbröllop är fortfarande den vanligaste formen av vigsel, trots att Svenska Kyrkan, som till för bara några år sedan hörde under staten, tappar medlemmar och kyrkobesöksstatistiken dalar. De allra flesta vill också ha sin begravningssceremoni i kyrkan.

Kristna barndop är också vanliga – man väntar gärna till sommaren kommit – även om mer hemsnickrade namngivningsfester tycks bli allt mer populära.

Konfirmationen är fortfarande ganska vanlig, men då oftast i form av ett sommarläger där bibelstudier varvas med umgänge och aktiviteter.

De gamla kanske muttrar om normupplösning när de unga går sina egna vägar. Att gifta sig, döpa sitt barn och genomgå konfirmationen var tidigare obligatoriska steg på vägen mot vuxenliv och samhällsgemenskap. Nu gör de flesta som de vill.

Svenskarna är som folk är mest; gatubilden blir allt mer kontinental och seder och bruk allt mer internationella. Den som blir hembjuden till en svensk familj på middag kan knappast göra bort sig. Kom bara ihåg att säga tack! Det gör svenskar hela tiden:

-Kan du skicka saltet, tack?

-Varsågod!

-Tack!

Po Tidholm, bosatt i Hälsingland, är frilansjournalist och kritiker på Dagens Nyheter. Ofta med Norrland som utgångspunkt skriver han om kulturhistoria, kulturpolitik och samhällsfrågor. Han

har också jobbat med tv som nyhets- och kulturreporter. Och med radio under flera år som nattpratare.

Po Tidholm har författat huvudtexten om dagens firande i Sverige.

Agneta Lilja är lektor i etnologi vid institutionen Språk och kultur på Södertörns högskola. Hon har disputerat med en ideologikritisk avhandling *Föreställningen om den ideala uppteckningen*. Hennes forskning omfattar även studier av visor och festseder och hon har bl.a. skrivit en bok om *Alla Hjärtans Dag* och Halloween. För närvarande bedriver hon genusinriktad forskning. Hon skriver också recensioner och framträder i media.

Agneta Lilja har författat faktatexterna.

Författarna är ensamma ansvariga för åsikter som framförs i denna temawebb.

© Foto:

Foto 1: Daniel Holking/www.imagebank.sweden.se

Foto 2: Anders Johansson/Ölands Turist

Foto 3: Peter Westrup/www.imagebank.sweden.se

Foto 4: R Ryan/Stockholm Visitors Boarde

Copyright: 2004 Agneta Lilja, Po Tidholm och Svenska institutet. Denna text är publicerad av SI på www.sweden.se.
